

ΜΕΝΕΛΑΟΣ
ΛΟΥΝΤΕΜΗΣ

καληνύχτα,
ζωή...

ΜΕΝΕΛΑΟΣ ΛΟΥΝΤΕΜΗΣ

Καληνύχτα, ζωή...

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ

Θέση υπογραφής δικαιούχων δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας
εφόσον αυτή προβλέπεται από τη σύμβαση

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως άνευ γραπτής αδείας του εκδότη η κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο (ηλεκτρονικό, μηχανικό ή άλλο) αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Εκδόσεις Πατάκη – Σύγχρονη ελληνική λογοτεχνία
Πεζογραφία 484

Μενέλαος Λουντέμης, *Καληνύχτα, ζωή...*

Υπεύθυνη έκδοσης Υβόνη Καρύδη

Διόρθωση Μαριάνθη Κιουρτσόγλου

Σελιδοποίηση Κωνσταντίνος Καπένης

Φιλμ-μοντάζ Κέντρο Γρήγορης Εκτύπωσης

Copyright© Σ. Πατάκης ΑΕΕΔΕ (Εκδόσεις Πατάκη),

Αναστάσιος-Μενέλαος Ηλιόπουλος και

Μενέλαος-Δημήτριος Ηλιόπουλος, 2018

Το *Καληνύχτα, ζωή...* εκδόθηκε πρώτη φορά το 1946

από τις εκδόσεις Δωρικός

Πρώτη έκδοση από τις Εκδόσεις Πατάκη,

Αθήνα, Φεβρουάριος 2020

ΚΕΤ Γ069 ΚΕΠ 68/20 ISBN 978-960-16-8171-9

**ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ**

ΠΑΝΑΓΗ ΤΣΑΛΔΑΡΗ (ΠΡΩΗΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ) 38, 104 37 ΑΘΗΝΑ,

ΤΗΛ.: 210.36.50.000, 801.100.2665, 210.52.05.600, ΦΑΞ: 210.36.50.069

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗ 16, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ.: 210.38.31.078

ΥΠΟΚ/ΜΑ: ΚΟΡΥΤΣΑΣ (ΤΕΡΜΑ ΠΟΝΤΟΥ - ΠΕΡΙΟΧΗ Β' ΚΤΕΟ), 57009 ΚΑΛΟΧΩΡΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, Τ.Θ. 1213,

ΤΗΛ.: 2310.70.63.54, 2310.70.67.15, 2310.75.51.75, ΦΑΞ: 2310.70.63.55

Web site: <http://www.patakis.gr> • e-mail: info@patakis.gr, sales@patakis.gr

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΣΤΗ ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΚΔΟΣΗ

Κανέννας δεν το παίνεψε τούτο το βιβλίο, ούτε και το κατάκρινε. Μόνο κι αβιοήθητο έκανε το δρόμο του ανάμεσα απ' τη σιωπή των ανθρώπων. Ήταν οι θολές μέρες του 1946, ώριμες για κάποιο φοβερό σεισμό. Σπαθιά ακονίζονταν στα σκοτεινά. Στα μάτια παραμόνευε η λύσσα. Τα βιβλία —κάτι τέτοιες ώρες— είναι άχυρα που τα παίρνει ο άνεμος. Πού να σταθεί; Όλα τρέμουν να σωριαστούν.

Τραβήχτηκε για να περάσουν τα γεγονότα.

Και τώρα, που όλα πάνε να σωπάσουν, έρχεται ξανά να πάρει τη θέση του —τη «στάση» του θα 'πρεπε να πω— αντίκρυ στο κοινό. Πολλά έτρεξαν από τότε που είδε το φως. Απ' τους δρόμους των βιβλιοπωλείων πέρασε ο τρόμος, οι οπλισμένοι ή αλυσοδεμένοι άνθρωποι, και —μερικές φορές— αλυσοδεμένος κι ο ίδιος ο συγγραφέας. Το βιβλίο τούτο δοκιμάστηκε, αγνοήθηκε, μα δεν προδόθηκε. (Κανέννας δεν μπορεί να προδώσει το έργο σου, αν δεν το προδώσει ο ίδιος ο συγγραφέας.)

Αυτά που περνούν μέσα απ' τις σελίδες του μπορεί σήμερα να είναι παλιά για μένα, δεν παλιώνουν, όμως, ποτέ για τη ζωή. Όσο υπάρχουν άνθρωποι που ονειροπολούν, που κρύνουν, που πεινούν και ματώνονται, το βιβλιαράκι αυτό θα 'χει το δικαίωμα να κάθετα αντίκρυ

τους σε μιαν άκρη και να λέει το πικρό παραμύθι του. Αυτό ακριβώς το παραμύθι θέλω σήμερα να ξαναπώ, στυφό σαν τότε, και πικραμένο για πάντα. Τώρα που ένα σμήνος από χρόνια πέταξαν ξαφνικά από πάνω μου. Τόσο ξαφνικά, που σαν ξανάνοιξα τα μάτια όλα ήταν θαμπά.

Είναι κατάπικρο να είναι κανείς ο ήρωας ενός τέτοιου βιβλίου και μαζί ο συγγραφέας του. Σε τούτη τη λίγη ζωή αυτό μόνο κατάλαβα: Καλύτερα να μην έχει κανείς φτερά, παρά να 'χει και να του τα ματώνουν.

Ευχαριστώ πολύ, με βαθιάν αγάπη, το κοινό μου. Είναι η μόνη μου πια χαρά.

Τούτο τον Οκτώβρη 1956
Μ.Λ.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ
ΙΣΤΟΡΙΑ ΜΙΑΣ ΨΥΧΗΣ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ ΜΟΥ

ΤΟΥΤΗ Η ΑΤΥΧΗ ΜΕΡΑ, που θα προσθέσει στ' ανομήματά μου το βάρος ενός ακόμα βιβλίου, αναγγέλθηκε με πολύ φως. Κατά τα άλλα άρχισε κοινά, και τίποτα δεν προμηνούσε τον κατακλυσμό από λόγια που θα 'πνιγαν σε λίγο τα χαρτιά μου. Κείνα ησύχαζαν αμέριμνα πάνω στο τραπέζι, βδομάδες τώρα, και κιτρίνιζαν μονάχα κι ανυπεράσπιστα. Ήταν κάτι φτηνά χαρτιά που δεν τους έβρισκα τίποτα το ελκυστικό κι έλεγα από μέρες τώρα να τα πετάξω απ' το παράθυρο. Είχε ναυαγήσει αναπότρεπτα ο σκοπός τους και δεν είχε πια κανένα νόημα να τα κρατώ. Κάτω τα περίμενε ο σκονισμένος δρόμος κι ο αέρας ο παιχνιδιάρης. Ο καημένος μου ο συγγραφέας... ξύπνησε και σήμερα ανίδεος για το βαρύ φορτίο που τον περίμενε. Καιρούς τώρα αδρανημένος και άνεργος, είχε ξεσυνηθίσει στο ζυγό. Παχιά σκόνη είχε πέσει πάνω απ' τις λαχτάρες μας κι η πικρή τούτη ιστορία είχε ξεθωριάσει κι απολησμονηθεί. Κάπου κάπου μόνο τύχαινε να σκιρτήσει από κάποιον ωραίο λόγο ή ξελογιαστικό χρώμα, μα ευθύς τον συμμαζεύα.

Το γράψιμο είναι πολυτέλεια. Είναι για τους χορτά-

τους και τους ξέγνοιαστους, για κείνους που επιθυμούμε, γαλλικά, λίγη distraction. Κι εμείς επιθυμούσαμε, ελληνικά, λίγο φωμί. Από «αντιστραζιόν» άλλο τίποτα. Η δουλειά ήταν η δυσκολία, που κατάντησε «είδος πολυτελείας», ένα σπάνιο, δυσεύρετο είδος, πιο σπάνιο κι απ' τα κόκαλα του Μαμούθ.

Το βιβλίο λοιπόν αυτό, όπως λέγαμε, ήρθε και μου έκρουσε την πόρτα στην πιο κατάλληλη ώρα. Όλοι οι συνάδελφοί μου κάθονται και περιμένουν τις προϋποθέσεις· και μόλις εκείνες «συντρέξουν», ρίχνονται με φυσιομανητά πάνω στα χαρτιά και γράφουν οκαδιάρικα μυθιστορήματα που γίνονται ανάρπαστα απ' τον κοσμάκη, κι οι κριτικοί τούς τοποθετούν στο «κέντρο του κόσμου». Εγώ, όμως, δεν είμαι συγγραφέας. Είμαι ένας απλός ανιστορητής της ζωής, κι έτσι ήταν φυσικό να μην τις περιμένω και να μη θέλουνε να 'ρθουνε οι προϋποθέσεις. Αντί γι' αυτές ήρθε και μου γέμισε την κάμαρά μου ο ήλιος, μ' ένα μπόλικο, μ' ένα εκπληκτικό φως. Αλλά κι άλλες πολλές μέρες άρχιζαν έτσι, κι εγώ το πραξικόπημα δεν το 'κανα. Την ώρα που με ξύπνησαν κάτι κοριοί και κάτι αχτίδες, εγώ ήμουν ανίδεος ακόμα. Επιθυμούσα μόνο να καλωσορίσω τη μέρα απ' το καπνισμένο μου τζάμι. Αυτό. Κι άλλο τίποτα.

A... Θα ήθελα ακόμα να μην είμαι άρρωστος και να πάω σ' ένα λοφάκι να πιω όλο το πρωί, αυτό το γλυκό πρωινό που σκύβει και ραίνει τα λουλούδια. Θα ήθελα ακόμα να μπορούσα να βρισκόμουνα οπουδήποτε αλλού εκτός απ' αυτό το ξενοδοχείο, που προορίστηκε για οτιδήποτε άλλο εκτός απ' το να κοιμίζει συγγραφείς και να τους εμπνέει βιβλία. Τα κρεβάτια του τρίζουν σαν παλιοσιδερικά και σε κάνουν να σιχαίνεσαι τον ύπνο. Οι τοίχοι

του, πάλι, φαντάζον σαν μωσαϊκά απ' τις γενεές των κοριών που 'χουνε περάσει από πάνω τους. Τα αιμοσταγή αυτά τέρατα δεν είχαν —όχι—, δεν είχαν διόλου ποιήση μέσα τους. Δε σεβάστηκαν ούτε αυτό το πρωί. Αισθάνομαι τις πυκνές περιπολίες τους να μου περιτρέχουν το κορμί με μίσος.

Αλλά εγώ θα κάνω τα στραβά μάτια. Θα παραστήσω τον Ινδό φακίρη που κοιμάται απάνω στα καρφιά και θα ξεχάσω αυτές τις μικρές ύαινες που παίρνουν το πρωινό τους ρόφημα απ' τις φλέβες μου. Θα τις ξεχάσω, και θα παραγγείλω κι εγώ το πρόγευμά μου. Αν ήμουνα ένας χαύνος γλεντζές, θ' άπλωνα το αβρό μου χέρι στο κουδούνι — να, δίπλα στο μαξιλάρι μου το 'χουνε. Το γαντοφορεμένο γκαρσόνι θ' άνοιγε την πόρτα και θα 'ρχότανε να διπλωθεί σαν αγγλική τσόχα μπροστά μου. Εγώ θα περίμενα καλά καλά να ροδοκοκκινίσει απ' το σκύψιμο, κι ύστερα από δέκα αριστοκρατικά χασμουρήματα θα του επέτρεπα να με ρωτήσει. Μα δε θα 'χε προφτάσει ν' ανοίξει το στόμα του, και θα διαφωνούσα:

—Ω... νόου, νόου... Κάτι άλλο... Κάτι άλλο... (Χασμούρημα.)

Το γκαρσόνι θα συνέχιζε καρτερικά κι ευχαριστημένα:

—Chocolate aux brioche;

—Νόου... νόου... νόου... (Διπλό χασμούρημα.)

—Τοστ με caviar; Brique, jambon;

—Νάιν... νάιν... νάιν... (Πολλά πολλά χασμουρήματα.)

Στο τέλος, για να πασπαλίσω όλη μου αυτή τη νωχέλεια και με λίγο εκκεντρισμό, θα κατέληγα σ' ένα καφεδάκι, σ' ένα κοινό καφεδάκι, κι ώσπου να μου το φέρει θα 'παιρνα ένα βαρύ γλυκό ύπνο. Και το καφεδάκι θα 'μενε άπιωτο. Να πόσο ποικίλο και εξαίσιο πράγμα

είναι να είσαι αριστοκράτης συγγραφέας ή αριστοκράτης τίποτα.

Τώρα οι κουπίτσες των λουλουδιών θα πίνουν εκεί έξω δροσιά, οι κοριοί μου εδώ μέσα πίνουν αιμα, κι εγώ δεν έχω ούτε ένα ποτήρι νερό για να βρέξω τα χείλη μου. Ο ξενοδόχος μου αγνοεί φανατικά τις ανάγκες μου. Είναι πολύ μοντέρνος τύπος. Ξεσυνερίζεται στον ύπνο τους πελάτες του. Ξυπνάει εκεί κατά το μεσημέρι, για να ξανακοιμηθεί σε λίγο τον απογευματινό του. Το βραδάκι θα μου μπάσει απ' το πορτόφυλλο δυο πρησμένα μάτια, θα φύγει, θα πάει στο μόλο να χαζέψει τα καΐκια, θα πει έναν καφέ, θα φάει έναν περιδρομο και θα ξαναπαραδοθεί με πάθος στον ύπνο. Δεν ανησυχεί διόλου για τη συντέλεια του κόσμου, γιατί είναι βέβαιος ότι, όταν θά 'ρθει, θα τον πετύχει στον ύπνο.

Έχει ένα βρόμικο ξενοδοχείο με πολύ λουσάτο όμως όνομα, που διατηρείται πεισματικά βρόμικο και σε απερίγραπτο βαθμό πολυσύχναστο, γιατί απλούστατα δεν υπάρχει άλλο. Δηλαδή, δεν υπάρχει άλλο για τη φτωχολογιά, γιατί «το Ωραϊόν Γύθειον» που λέει κι ο ξενοδόχος μου «ήταν “πλήρης” από Οτέλια με παστρικά σεντόνια — που όμως κοιμίζανε αέρα κοπανιστό, γιατί κανένας γνωστικός νοικοκύρης απ' τη Σπάρτη, απ' τα Λεβέτσοβα ή απ' την Παραβόλα δε δρασκελάει την πόρτα τους. Μοναχά οι χάνοι οι παποριανοί πάνε και γδύνονται σ' εκείνες τις λοκάντες. Με τις υγείες τους!».

Οι διαφωνίες, όμως, του ξενοδόχου μου με την καθαριότητα είναι παλιές, πολύ παλιές. Θα 'ναι κάμποσα χρόνια που ήρθε μαζί της σε οριστική ρήξη. Στις επιτιμήσεις μου: «Το ξενοδοχείο αυτό» θα στέναζε και θα μου απαντούσε «το “Οτέλ” αυτό που βλέπεις, κάποτε το κουμα-

ντάριζαν δυο κατάγερα πόδια, μια Άσπα, μια χοντρή καλόβολη Ασπασώ, αφέντρα του σπιτιού μου και της καρδιάς μου. Ήταν μια ευλογημένη δουλεύτρα — Θεός σχωρές' την. Πάει. Κλείνουνε τα τέσσερα χρόνια». Από τότε το πάτωμα δεν είδε πια νεράκι. Γέμισε βρόμα και την πενθεί. Σαν να ήτανε το πάτωμα κανένα ιδιότροπο ζώο που μόνο απ' τα χέρια της δεχότανε νερό.

Αλλά η διαφωνία αυτή του ξενοδόχου μου με την καθαριότητα δεν ήταν μια κούφια λέξη. Μαζί με τα χίλια δυο συνακόλουθα έφερε μαζί της και μια πλούσια εσοδεία από διάφορα οικιακά μικρόζωα. Μαζί με τα τόσα άλλα, και κάτι στίφη από αράχνες, που βρήκαν την ευκαιρία να στρατοπεδέψουνε στην έξω φάτσα του τζαμιού, και να ιδρύσουν εκεί ολόκληρη υφαντουργική βιομηχανία. Επειδή δεν έβρισκα τίποτ' άλλο άξιο να μου τραβήξει την προσοχή, άρχισα ν' απασχολούμαι με το τζάμι. Ήταν ένα τζάμι με τέσσερα φύλλα, τέσσερα φύλλα χαρτιού που αποτελούσαν το πιστοποιητικό «φιλοπονίας» του ξενοδόχου μου. Πλύσιμο: μηδέν. Ξεσκόνισμα: μηδέν. Αερισμός: μηδέν. Ακαθαρισία: άριστα! Η ματιά μου υπόγραφε και με τα δυο της χέρια.

Ωστόσο, εκείνο το παράθυρο ήταν το μόνο απ' όπου έβλεπε άνθρωπος, γιατί οι άνθρωποι βλέπουνε μέσα απ' τα τζάμια και ποτέ τα ίδια τα τζάμια.

Λοιπόν, στα τζάμια του ξενοδόχου μου, που κοιμόταν και τώρα και πάντοτε και εις τους αιώνας των αιώνων, παιζότανε η πιο πρωτάκουστη ιλαροτραγωδία. Τα παράθυρα ήταν από καιρούς ερμητικά κλεισμένα. Μια χρυσαλλίδα που ξεχάστηκε μες στην κάμαρα και την πήρε η μέρα πάνω στο τζάμι, αποφάσισε να διημερέψει όπως όπως εκεί. Ήταν απ' αυτές που τις λέμε «φυχές» και

που πεθαίνουνε γύρω στις λάμπες, θύματα της γοητείας της φωτιάς.

Και ίσαμ' εδώ, τα πράγματα δεν είχαν τίποτα το αξιοσημείωτο. Και όμως είχαν: Γιατί απ' την άλλη φάτσα του τζαμιού ήταν οι ρώγες. Αυτή η συμμορία απ' τ' αρπαχτικά μαλακά ζωάκια ξύπνησαν κείνο το πρωί γιομάτα αιμοβορία. Κι εκεί... μπρος στη μύτη τους... είδαν το κελεπούρι: την ψυχούλα. Και η αιματοχυσία άρχισε. Οι ρώγες αναπτύχθηκαν σε θέση μάχης. Στην αρχή πολιορκήσανε το φτωχό φτερωτό και του επιτεθήκανε με κυκλωτικές κινήσεις. Κινούνταν πάνω στο γυάλινο πεδίο της μάχης σαν σταχτόμαυροι σπαήδες. Κυνήγημα η καρβαλαρία, φευγάλα η ψυχή, κυνήγημα-φευγάλα. Δεξιά η ψυχή, όλη μαζί δεξιά η ίλη. Η μάχη είχε πολλές φάσεις, ήταν δηλαδή ένα ολόκληρο πολεμικό φιλμ. Και δεν έλεγε, δεν ήταν να πάρει τέλος. Κοίταξα το ρολόι. Ο λεπτοδείχτης ανηφόριζε με άσθμα στο δώδεκα για να κλείσει μεσημέρι. Σκέφτηκα πως το έργο αυτό του τζαμιού προβαλλότανε σε πολλές «εποχές» κι αποφάσισα να ξανακοιμηθώ, όταν κάτι σημειώθηκε πάνω στο τζάμι. Η ψυχούλα, θέλεις από κούραση, θέλεις από στρατηγική, θέλεις, τέλος, γιατί κατάλαβε —επιτέλους!— ότι την προστάτευε το τζάμι, γιατί ήταν απ' την άλλη όψη, σταμάτησε στη μέση της κορνίζας. Άπλωσε τα φτερά της («αποθανέτω η ψυχή μου μετά των αλλοφύλων») και καρφώθηκε στη θέση της. Οι ρώγες κάνανε όλες μαζί επίθεση κατά μέτωπο, σπάσανε τα μούτρα τους απάνω στο τζάμι, και καθίσανε στ' αυγά τους. Νίκη! Νίκη! Η ψυχή νίκησε! (Αρχίζω τα χειροκροτήματα.)

Θαύμα! Η μέρα των θαυμάτων! Ο ξενοδόχος μου, που ούτε με μπομπαρδισμούς δεν ερχότανε, ήρθε χωρίς να τον

φωνάξω, κι έχωσε ολόκληρο το κορμί του, κρατώντας μια χωματένια κανάτα νερό. Ήταν αγουροξυπνημένος που να τον κλαίει η ψυχή σου.

—Χτύπησες; (Χτύπησα; Πότε χτύπησα;) Θέλεις νερό; Σου 'φερα.

—(Κατάλαβα.) Πάρ' το έξω.

—Αμ τότε, τι βροντάς παλαμάκια;

—Έβγα έξω με το κανάτι και θα σου πω.

—Βγήκα. Α πες μου.

—Βάλ' τα δυνατά σου και χύσ' το απάνου στο τζάμι.

—Τσ' αραχνιές;

—Ναι.

—Είσαι στα συγκαλά σου; Να βρομέψουμε το τζαμιλίκι;

—Δεν πειράζει. Τ' αφήνεις πάλι καμιά δεκαριά χρόνια άπλυτο και ξανακαθαρίζει.

Ετοιμάστηκε. Έφτυσε με ρόχαλο στο πάτωμα για να πάρει φόρα, το σβάρνισε με την αρβύλα του, κι ύστερα σφεντόνισε το νερό κατά το τζάμι. Συμφορά τους! Οι εγκαταστάσεις καταρρεύσανε. Οι ρώγες ξολοθρεύτηκαν. Η ψυχούλα σώθηκε. Τη χάρηκα να ξεκουράζεται ήσυχη πάνω στο περβάζι, σαν κάτι δικό μου, σαν κάτι που ήμουν εγώ...

Ε... όλη εκείνη η εποποιία του τζαμιού ξύπνησε μέσα μου τα παλιά μεγάλα μου παράπονα. Όλη εκείνη η τυράγνια της μικρής ψυχής έγινε τυράγνια δική μου. Μου θύμισε το κυνηγητό που παίζαμε εγώ κι η ζωή εκεί κάτω στη γελαστή λουτρόπολη της Αιδηψός. Εγώ, η εύθραυστη ψυχή, και οι άνθρωποι, οι ρώγες. Τον τρόμο μου, το λαχανητό, τα πεσίματά μου. Και τώρα ήρθε η ώρα να τα γράψω. Να γράψω την «ιστορία μιας ψυχής» — και της ψυχής μου. Μα γιατί με προστάζουνε; Όχι, δε

θέλω. Γιατί δε μου το λένε με παρακάλιο; (αΓράφε, χρυσό μου παιδάκι»). Κι εγώ θα το 'πινα το ποτήρι.

Άκουσα να λένε για τους ξυλοδαρμούς κάτι πρωτάκουστα πράγματα. Δέρνουνε, λέει, τους δύστυχους τους ανθρώπους ώσπου να τους έρθει λιποθυμιά. Κι άμα τους έρθει —τι πονετικοί!—, τους ρίχνουν νερό για να συνέρθουν και να τους ξαναδείρουνε. Γιατί —κι ύστερα σου λέει, δεν υπάρχει ανθρωπιά στον κόσμο!—, γιατί δεν τους βαστάει, λέει, η καρδιά να δέρνουν λιγοθυμισμένο άνθρωπο! Είδατε; Κι εμείς νομίσαμε ότι, πάει, χάθηκε απ' τον κόσμο η ανθρωπιά.

Έχεις τώρα κι αυτή την άπονη μητριά, τη ζωή... να μου λέει με παράξενα μαλακωμένη φωνή να τραγουδήσω. Αφού μου τρύπησε, μου δυνάστεψε όλα τα νέα μου χρόνια, μου σηκώνει τώρα τα ματωμένα μου δάχτυλα και τ' ακουμπάει πάνω στις χορδές. Τι σκοπούς να τραγουδήσω μ' αυτά τα σπασμένα δάχτυλα; Όμως, συγκατανεύω.

Σκύβω πάνω στο κακιωμένο μουτράκι της πέννας μου και του λέω:

—Φτωχέ μου, Σάντσο, άντε, ας επιστρέψουμε στους ανθρώπους. Κείνοι δε θά 'ρθουν. Ας τραγουδήσουμε ένα τραγούδι δικό τους, γιατί κείνοι δεν το ξέρουν. Δεν έχουμε πού αλλού να πάμε. Ας πάρουμε λοιπόν το δρόμο ακολουθώντας τις γραμμίτσες του χαρτιού. Κάπου θα βγάξει αυτός ο δρόμος. Μπορεί να βγάξει και στους ανθρώπους. Μια φορά, εμείς θ' αφήνουμε πίσω μας τ' αγνάριμα μας. Έτσι, αν δεν τους βρούμε, ξαναγυρίζουμε. Ας πούμε πως είναι καρδιές αυτές οι άσπρες κόλεις που μας περιμένουν, κι ας τις γεμίσουμε γρατσουνιές... Ίσως πονέσουν και μας καταλάβουνε. Πού να πάμε μόνοι μας, γυμνοί και απρο-

στάτευτοι; Ο κόσμος θα ήταν μεγάλος, αν δεν ήταν ο ίδιος. Κι είναι ίδιος, γιατί είναι κακός. Δεν έχει άλλον κόσμο. Βιάστηκαν να μας τον δείξουν πριν διψάσουμε να τον μάθουμε. Δεν είχαμε καλοπροφτάσει ν' ανοίξουμε τα μάτια μας, και μας τα 'δεσαν μ' ένα μαύρο πανί: «Αυτός είν' ο κόσμος» μας είπαν. Και τώρα δε βλέπουμε καταπού πάν' τα ποτάμια κι οι γερανοί, και το μεγάλο ποτάμι της ζωής. Μας κουρέψανε τη χαίτη μας και την παράδωσαν στους ανέμους. Μας μάδησαν τη φτερωσιά μας και την πέταξαν, ένα δεματάκι, στα πόδια μας. Και τώρα καθόμαστε στην άκρη του ρυακιού και ρίχνουμε ένα ένα τα φτερά μας σαν καραβάκια ν' αρμενίζουν.

Μα, στο μεταξύ, η χαίτη μας μεγάλωσε! Ένας γλυκός μπάττης πνέει πάνω απ' τις χაίτες μας! Σάντσο, εμπρός! Ααα-χααα! Το ξέχασαν πως οι χαίτες μεγαλώνουν!

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο   Π Ρ Ω Τ Ο

ΤΩΡΑ ΤΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ οι άνθρωποι εδώ περπατάνε αμέριμνα κάτ' απ' τα καπέλα τους. Είναι φάθινα και μεγάλα, γι' αυτό, άμα δεν έχουνε τον καιρό για εξοχή, παραθερίζουε κάτ' απ' τα καπέλα τους.

Και πάνω απ' τα καπέλα αρχίζει ο ωραίος ουρανός της Αττικής, σαν ένα πλατύ μονοπέταλο ζουμπούλι πάνω απ' την πολιτεία της σοφίας και της μάθησης.

Η Αθήνα είναι μια πόλη μπερδεμένη κι ασουλούπωτη. Τα σπίτια της είναι σαν τα σπυριά το ρύζι που φούσκωσαν στη χύτρα και χύθηκαν στη λεκάνη της Αττικής. Κανένας δεν περηφανεύτηκε ποτέ για το σουλούπι της. Φυσικά, οι άνθρωποι που κοιμούνται κάτω απ' τις στέγες της είναι όπως οι άνθρωποι κάθε άλλης πολιτείας. Πότε δυστυχισμένοι και πότε γελάμενοι, πότε αμέριμνοι και πότε κατσοφιασμένοι. Άλλοι έχουν το ένα χέρι στην τσέπη, άλλοι κανένα, κι άλλοι και τα δυο σε ξένη τσέπη. Άλλοι έχουν τη δύναμη να σε ζουπήξουε κάτω απ' τις ρόδες και κατόπι να σαλιώσουε το δάχτυλό τους και να σε πληρώσουε με ανοιχτοχεριά. Άλλοι ιδρώνουε χωρίς να ευκαιρούν να σκουπίσουε ούτε τον ιδρώτα τους, κι άλλοι δεν ιδρώνουε καθόλου, γιατί ιδρώνουε γι' αυτούς οι άλλοι.

Η Αθήνα μας τούτη τη χρονιά με σφυροκοπούσε σαν ζεστό σίδηρο. Έπαιρνε λίγο λίγο απ' τα νιάτα μου, λίγο λίγο απ' το αίμα, απ' τη χαρά μου, και τα 'κανε δικό της «κεφάλαιο». Σαν να της χρωστούσα κληρονομικά τον εαυτό μου. Σαν να της τον έκανα τάμα να τον κάψει στη φωτιά της. Μέρες τώρα δεν είχα τι να φάω, κι έτρωγα τα σίδερα απ' το κακό μου.

«Άμα τον πόνο σου τον μοιράζεσαι μ' άλλους, λένε, λιγοστεύει». Μπορεί. Την πείνα σου, όμως, μ' όσους και να τη μοιραστείς δε θα χορτάσεις. Τα πάρα ήταν γιομάτα νηστικών. Έφτανε κανείς να τους αντικρίσει για να κολλήσουν τ' άντερά του — ακόμα και χορτάτος αν ήταν. Μα τι έτρεξε και γέμισ' ο κόσμος νηστικούς; Η Κρίσις, λένε. «Ένεκα η κρίσις, κύριε...»

Μα τι ήταν η «κρίσις»; Αρρώστια; Κι αν ήταν έτσι, γιατί δεν κολλούσαν όλοι;

Ή μήπως άμα φοράς μεταξωτά ρούχα δε σε πιάνει το μικρόβιο;

Αυτό θα είναι. Να κι εγώ γιατί θέλω να φύγω. Θέλω να φύγω. Να φύγω, να φύγω. Να φύγω — αδιάφορο για πού. Να φύγω, έστω μόνο για να φύγω.

Να κυλώ, να πλέω, έστω και να τσακίζομαι. Δεν είναι ζωή εδώ! Δε ζούσα ζωή ανθρώπου. Ζούσα τη ζωή του υποβλεπόμενου, του ζώου που το κυνηγούν για κάποια ζημιά που έκανε κι εκείνο δεν ξέρει ποια.

Εγώ δεν είχα πάνω απ' το κεφάλι μου ουρανό. Εγώ βάδιζα κι ανάπνεα κι απελπιζόμουνα κάτω από ένα σουβλερό αρπαχτικό χέρι, που μ' ακολουθούσε ακούραστα όποιο δρόμο κι αν έπαιρνα. Και το κυνήγημα αυτό δε γινότανε σ' εμένα για κάτι που είχα πάρει και κρατούσα, αλλά για κάτι που ούτε πήρα, ούτε να πάρω σκόπευα.

Τα δάχτυλά του αιωρούνταν πάνω απ' το κεφάλι μου. Καταλάβαινα μια τανάλια με ανοιχτές δαγκάνες έτοιμες να κλείσουνε γύρω στο λαιμό μου: «Κλάψε, να σε πιάσουμε!». Κι εγώ δεν έκλεβα. Δεν έκλεβα, μα ποιο το όφελος; Το κυνήγημα δεν έλεγε να τελειώσει.

Η πόλη αυτή είναι σειρές σειρές από παγίδες και δολώματα: σειρές σειρές από σπίτια και φαγώσιμα. «Κλέψε κείνο το φρουτάκι» ξεφώνιζε το αρπαχτικό χέρι. «Έμπα σ' εκείνη την πόρτα να ξευχτήσεις! Μπρος! Κάνε κάτι να σε πιάσουμε! Πρέπει να σε πιάσουμε!»

Αυτός ο παιδεμός, όμως, έπρεπε να πάρει ένα τέλος. Έπρεπε να φύγω. Ο τόπος τούτος είναι πεισματικά σκανταλιάρης. Βάλλθηκε να γεμίσει —βάλλθηκε να μην είναι τίποτ' άλλο— απ' αυτά που μου έλειπαν: σπίτια και φαγώσιμα. Σειρές από σπίτια και σειρές από φαγώσιμα. Κι ήταν τόσο πολλά, και μου έλειπαν τόσο πολύ, που δεν περνούσα τα εικοσιτετράωρά μου, παρά ανάμεσα στον πόθο, στο μαρτύριο και στην απειλή να τ' αποχτήσω. Δεξιά, ζερβά, απάνω, γύρω. Ήμουνα μπλοκαρισμένος, ζωσμένος απ' τα σπίτια και τα ψωμιά. Δεν υπήρχαν παρά αυτά, δε μου έλειπαν, δε με καλούσαν, δε με βασάνιζαν παρά αυτά, αυτά, αυτά! Και το χέρι απάνω εφιάλτης: «Άρπαξε, να σ' αφανίσω!».

Δεν μπορούσε η Αθήνα να ήταν γιομάτη λούνα παρκ, γκαζολίνες, φωτισμένους δρόμους, και τηλεγραφόξυλα; Δεν μπορούσε να ήταν τραμβάγια και δεντροστοιχίες; Ήταν ανάγκη να είναι όγκοι από φαγώσιμα και σειρές από σπίτια; Όλοι οι καλοί και τυχεροί άνθρωποι τρώνε καλά καλά τα πρώτα, κι ύστερα τους τρώνε, το βράδυ, τα δεύτερα: και το πρωί ξυπνάνε πάλι ολόκληροι και άβλαβοι, έτοιμοι να φάνε και να φαγωθούνε. Αλλά για

μένα δεν ήταν έτσι. Για μένα στρώσανε στη γραμμή αυτές τις παγίδες και προστάξανε: «Ελάτε, πειναλέοι! Σπουργίτια νηστικά και γυμνητεύοντα! Ελάτε! Αυτή είναι η Αθήνα. Αγγίξτε την, να σας αφανίσουμε!».

Αχ, τι μη μου άπτου ήταν αυτή η Αθήνα! Οι φραντζόλες στους φούρνους της αχνίζανε γεμάτες πρόκληση. «Αρπάξε αυτή τη μισοκαδιάρα!» με παρακινούσε το χέρι. «Κλέψε μισή οκά Αθήνα! Κλέψε μισή φραντζόλα Αθήνα! Δεν αντέχω άλλο» με παρότρυνε το στομάχι μου. «Θα σ' αφήσω να πέσεις μες στα πόδια κανενός τραμ!»

Φαίνεται πως το μυαλό μου είχε πια για καλά παραστρατίσει. Είχα χαμένη κάθε αίσθηση. Τα πράγματα είχαν χάσει την ισορροπία τους απάνω στο χώμα. Παίρνανε αυθαίρετα γεωμετρικά σχήματα. Ήμωνα μεθυσμένος; Δεν ξέρω. Μα θαρρώ πως έβλεπα κολόνες ν' ανεβαίνουνε προς τ' απάνω με νευρικές τεθλασμένες. Τα μέγαρα να τρέμουν από ίλιγγο με τα παράθυρά τους αλληθωρισμένα.

Αχ, μεθυσμένος θα είμαι. Αυτό θα συμβαίνει. Σήμερα, για πρώτη φορά ανακάλυψα πως κι ο πεινασμένος είναι κι αυτός μεθυσμένος. Η μέθη του κρασιού κάνει τον άνθρωπο θεό, βασιλιά. Του ανοίγει τις πύλες της ευτυχίας. Η μέθη της πείνας τού ανοίγει τα μάτια της κατάντιας του. Ο πεινασμένος είναι ένας μεθυσμένος δυστυχής. Το μεθύσι του είναι ένα ζοφερό χάος. Αν μπορούσε κανείς να δει μες στο μάτι του, θα 'βλεπε τον κόσμο να καθρεφτίζεται εκεί σ' ερείπια.

Οι χασομέρηδες προτιμούνε να δούνε πώς γκρεμίζεται ένα παλιόσπιτο παρά πώς γκρεμίζεται ένας άνθρωπος. Πολλές φορές θα δεις στους κεντρικούς δρόμους κορμιιά να περιφράζουμε κάτι, να φτιάνουμε μια στρούγκα γύρω από κάτι. Να είσαι βέβαιος. Ποτέ δε θα είναι ένας πει-

νασμένος, θα είναι ένας πεθαμένος. Μονάχα τότε τρέχουνε και τον περιτριγυρίζουνε σαν μανιακοί. «Πέθανε!» λένε κρυφά μέσα τους. «Άς τον πλησιάσουμε. Δεν έχουμε φόβο να μας ζητήσει ψωμί. Οι πεθαμένοι δεν πεινούνε. Οι πεθαμένοι δεν τρώνε».

Είδα ένα σκύλο να γλείφεται και τον ζήλεψα. Όχι για κείνο που είχε φάει, αλλά γιατί είχε φάει. Θυμήθηκα (και τα ζήλεψα) κάτι όντα χωρίς φαντασία και κρίση, που ζούνε μέσα σ' απάτητα χώματα, βαθιά σ' ανεξερεύνητη ζούγκλα. Θυμήθηκα τους «αγρίους». Εκεί δεν υπάρχουνε αυτές οι παγίδες, δεν υπάρχουνε σπίτια και φαγώσιμα, παρά μονάχα άνθρωποι, άνθρωποι που όλοι βρίσκουν και τρώνε και τρώγονται. Το θυμήθηκα και ζήλεψα.

Συλλογίστηκα μια μερμηγγοφωλιά, ένα κοτέτσι, ένα χοιροστάσι, και τα ζωντανά που κουρνιάζουνε μέσα τους. Συλλογίστηκα τις βούρτσες των λούστρων που γυαλίζουνε όλη μέρα τα παπούτσια και το βράδυ κοιμούνται μες στο κασελάκι τους. Κι ύστερα συλλογίστηκα και τον εαυτό μου. Μα τώρα πρέπει να φύγω. Να φύγω. Για πού; Δεν ξέρω κανέναν. Πιο καλά: δε θέλω να ξέρω κανέναν. Και πιο πολύ δε θέλω να ξέρω αυτούς που ως τώρα ήξερα.

Προχτές μπάρκαρε ο τελευταίος φίλος, η μόνη γνώριμή μου ψυχή. Τον συντρόφεψα ως το λιμάνι. Σ' όλο το δρόμο το χέρι του έκαιε. Μου 'σφιξε με πολλή αγάπη το χέρι και μου 'δωσε ένα γράμμα. Είχε απάνω ένα όνομα και σύσταση: «Εις Αιδηφόν». Ο άνθρωπος της Αιδηφός θα μπορούσε να μου βρει δουλειά, είπε.

Ανέβηκε τελευταίος στη σκάλα. Ύστερα οι μουντζουρωμένοι ναύτες τον σπρώξανε με το άσπρο μαντίλι του και με τα δακρυσμένα του μάτια, για να σταμπιλάρουνε στα καπόνια τη σκάλα. Ένας ζεστός δάκρυνος καταρράχτης

μού έπνιξε τα μάτια. Το βαπόρι σάλεψε σαν υδρόβιο τέρας, βρυχήθηκε κι έφυγε. Οι καπνοί που σηκώθηκαν ξαφνικά το 'θαψαν μες στη βραδινή θολούρα.

Έμεινα κεραυνοβολημένος απάνω στο μουράγιο. Βρισκόμουνα πριν σ' ένα σταυροδρόμι που οδηγούσε σε πλήθος ασχολίες και σκοπούς, και ξαφνικά —με το σφύριγμα του βαποριού—, σαν από σύνθημα, πέσανε γύρω μου σωροί τα φράγματα και μ' αιχμαλωτίσανε σ' έναν πέτρινο κλοιό. Τα πόδια μου μολύβωσαν απάνω στην ασφάλτινη κορδέλα. Σιγά σιγά με αποτράβηξε η θάλασσα, με υπνώτιζε. Με ζητούσε. Με πλάνευε η ημεράδα της. Τη σίμωνα, χανόμουν.

Απρόσμενα έκανα μιαν απόπειρα να ξεφύγω. Αποτράβηξα τα μάτια μου απ' τη θάλασσα κι έφαχνα να βρω κάτι για να τ' απασχολήσω. Η τύχη μου μου βρήκε κάτι. Ήταν ένα χοντρό στρογγυλό υποκείμενο που αποπεράτωνε ένα πρόγραμμα από σουλάτσα. Η κοιλιά του ήταν σαν ταρατσίτσα που προπορευότανε σταθερά και του άνοιγε το δρόμο. Ήταν από κείνα τα υποκείμενα που τρώνε, τρώνε, είναι ευτυχισμένοι, και πεθαίνουνε μουγκρίζοντας σε βαθιά γεράματα. Δεν ανησυχούνε ποτέ για το μυστήριο της ζωής· κι όταν κάνουνε πως θυμώνουνε, περισσότερο είναι κόκκινοι παρά θυμωμένοι. Τα ονόματά τους συνοδεύονται από ένα «κυρ» και το προκοίλι τους από μια καδένα. Μα κείνοι δεν ανησυχούν για το πρήξιμο της κοιλιάς τους. Βλέπουνε την προέκτασή της και χαίρονται.

Ο δικός μου ήταν «ακριβές αντίγραφον» αυτής της ράτσας. Τις διαστάσεις του τις έκανε πιο χτυπητές ένα άλλο πράμα. Στα σουλάτσα του ένα λιανό ξεροψημένο αγόρι τον ακολουθούσε σαν να παραφύλαγε να σπάσει η κοιλιά του για να κάνει γούστο. Ήταν φανερό πως πολύ θα

μ' απορρόφησε αυτό το θέαμα, πως θα τον κοιτούσα από ώρα επίμονα, μέχρι ερεθισμού, γιατί κάποια στιγμή τιμονιάρει την κοιλιά του καταπάνω μου. Τα χρειάστηκα.

—Τι παθαίνεις; μου ρίχνεται με όλη την κοκκινάδα της ματωμένης του κράσης.

Ο καβγάς ήταν προεξοφλημένος.

—Βλέπω... βλέπω...

—Τι;

—Έβλεπα... βλέπω...

—Πώωως; (Ξάφνου βλέπω το ρολόι του.)

—Θα ήθελα την ώρα σας, του λέω. Έχετε την καλοσύνη να μου πείτε την ώρα σας;

Σταμάτησε λίγο ακόμα σε στάση εφόδου με ορθωμένο το λειρί. Ύστερα ξεφύσηξε με διάρκεια, με τόση διάρκεια, που νόμιζα πως θα 'βλεπα την κοιλιά του να ξεφουσκώνει.

—Την ώρα, λοιπόν, ε; Τέλος. Ας είναι.

Άπλωσε τα δάχτυλά του στην καδένα. Ένα μεγαθήριο είδα να σαλπάρει απ' την τσέπη του, μια αντίκα απ' αυτές που τις λένε «καραβάνες», κι ύστερα πάλι να φουντάρει στην τσέπη του.

—Την ώρα, ε; Ε, λοιπόν, η ώρα είναι έξι και κάρτο! Την άκουσες;

—Ναι.

—Ε, άι στα τσακίδια τώρα!

—Ευχαριστώ.

Έφυγα για τα «Τσακίδια». Μα πού ήταν; Αγεωγράφητε, αγεωγράφητε! Τα «Τσακίδια» βρίσκονται λίγο βορειοδυτικότερα απ' τ' «Ανάθεμα» και λίγο νοτιότερα απ' του «Διαβόλου τη μάννα». Ήξερε καλά ο χοντρός πού μ' έστελνε. Στον τόπο της απόλυτης ελευθερίας. Απόλυτη

ελευθερία εκλογής. Πνιγμός, λιμός, καταποντισμός. Απαγορεύεται μόνο το μπιστόλι. Απαγορεύεται αυστηρώς. Γιατί μπορεί να το πουλήσεις και να παρατείνεις την παραμονή σου στην ξένη επικράτεια που λέγεται «Ζωή». Μακριά. Τι τη θέλεις τη ζωή; Σου 'χει ετοιμαστεί τόπος αναπαύσεως.

Έφυγα απ' την καϊκόσκαλα. Πριν φύγω, όμως, στάθηκα λίγο στο μουράγιο και κοίταξα την πόλη. Ατυχία! Κι ο Πειραιάς από σπίτια και φαγώσιμα είναι φτιαγμένος. Ε, λοιπόν, άνθρωποι, πότε θα γίνουμε «άγριοι» ν' αλληλοφαγωθούμε, μήπως φάω κι εγώ;